

El projecte Fonts del Montseny. *Gent Arbúcies, gent d'astúcies... i de fonts*

ÒSCAR FARRERONS VIDAL

Professor del Departament d'Expressió Gràfica a l'Enginyeria, Universitat Politècnica de Catalunya.
Grup de Recerca d'Enginyeria de Projectes, Aigua i Sostenibilitat

ADRIÀ CORELLA MORAGAS

Fotògraf

Quaderns de la Selva, 30 (2018)
159-173

La font representa posar l'aigua a l'abast, significa la socialització d'un recurs natural. Anomenem font qualsevol surgència natural d'aigua, ja sigui arranjada o no per la mà humana. Una font pot ser natural, una sortida d'aigua que brolla de la terra o de les roques, o bé artificial, construcció de pedra, de rajola, de ferro, amb una canal, una aixeta, etc.

Les fonts al Montseny són molt nombroses, però ¿sabem quantes n'hi ha, en quines condicions es troben, en quines coordenades estan ubicades, quin és l'estat de manteniment de cadascuna, quin tipus d'aigua en brolla? Aquestes preguntes, i moltes d'altres, són les que volem resoldre amb el projecte Fonts del Montseny, que presentem en aquest article.

Una primera aproximació al nombre de fonts del Montseny la devem a Martí Boada quan el 2003 fa referència a més de set centenars de deus.¹ També hi ha llistats de fonts de diferents associacions locals com els Amics de les Fonts de Viladrau² o Vadefonts d'Aiguafreda.³ De totes maneres, el criteri usat per a la quantificació pot variar en funció que es compatibilitzin les fonts perdudes, els biots, les fonts urbanes o únicament les naturals, o bé totes les ubicades al terme municipal o només les que es troben dins del Parc Natural del Montseny.

A hores d'ara hem identificat en els 18 municipis que tenen part del seu terme dins el Parc Natural del Montseny poc més de 700 fonts, més d'un centenar de les quals són a Arbúcies. Totes han estat posicionades en un plànol GoogleMaps amb les respectives coordenades GPS.⁴ El nostre projecte inclou visitar les fonts, comprendre el lloc, elaborar una fitxa de cada brollador amb la situació, l'estat, la manera d'arribar-hi, les llegendes i històries vinculades a la font o al lloc, i fer un conjunt de fotografies artístiques de cadascuna, de manera que es pugui captar la bellesa del paratge.

Ara bé, el veritable encant de les fonts del Montseny potser no és tant que n'hi hagi un nombre tan elevat, sinó com són de variades. Hi ha fonts a gran altitud, mentre que d'altres són a tocar de les lleres; n'hi ha d'urbanes, d'agradeses, d'humitoses, generoses, romàntiques... Algunes s'han perdut, d'altres resten mig amagades. Hi ha fonts històriques, portentoses i presumides, i per contra d'altres són ben senzilles. N'hi ha de captivadores, de juganeres, de misterioses... L'activitat humana es relaciona amb l'abundor d'aigua. L'aigua es fa servir per regar els conreus, per fer moure molins i fargues, com a lloc d'esbarjo, per rentar roba, com a lloc de reunió, de trobada i d'aturada, al voltant de l'aigua es fan celebracions i aplecs.

1 *111 Fonts del Montseny...*, p. 9.

2 <https://fontseviladrau.jimdo.com/>

3 <https://www.facebook.com/LEsFontsDAiguafreda/>

4 <https://www.google.com/maps/d/viewer?hl=es&mid=1NR7adiDk2597xsoOa7sFAvUucBE&ll=41.77379618536315%2C2.421964986732519&z=12>

Arbúcies, jardí del Montseny

Arbúcies, situat a llevant del Montseny, és el municipi més gran del Parc Natural amb 87 km² de superfície, i agrupa un total de 6.400 habitants, principalment al poble, però també en algunes altres entitats de població que té repartides pel terme, com ara els veïnats de Fogars de Montsoriu i Joanet, o les urbanitzacions properes al centre, com la Joia del Montseny, la Poca Farina i Palau.

El nucli urbà, centrat per la riera d'Arbúcies (que estructura tot el terme), queda fora de l'àmbit del Parc Natural, lleugerament a l'est del territori municipal. Limita amb els municipis de Sant Hilari Sacalm i Espinelves al nord; Santa Coloma de Farners i Sant Feliu de Buixalleu a l'est; Riells, Gualba i Fogars de Montclús al sud; i Montseny i Viladrau per ponent. Únicament la meitat sud-occidental del bast terme pertany al Parc Natural del Montseny.

Encara avui l'aprofitament forestal dóna feina a força gent; molts camps abandonats han estat plantats de pins i avets, alguns dels quals es destinen a arbres ornamentals de Nadal. Arbúcies és conegut per la indústria de les carrosseries, hereva de la indústria artesanal de carruatges de tragina i de passatges. Actualment es fan carrosseries d'autocars i camions. També hi ha fabricació tèxtil i de confecció, tot i que una de les indústries que genera més ocupació és la de les plantes envasadores d'aigua mineral.

Hi ha hagut històricament estiuieg a la manera tradicional, i encara avui és un poble turístic, molt visitat els caps de setmana i per les festes o períodes de vacances. El Museu Etnològic del Montseny La Gabella (MEMGA), enclavat al centre històric de la vila, constitueix una visita fonamental, on podrem conèixer oficis i històries d'antics pobladors del Montseny. Per Corpus se celebra la Festa de les Enramades, declarada Festa Tradicional d'Interès Nacional al 1999. La relació de l'estiuieg i de les festes tradicionals amb les fonts ha estat de sempre íntima, com veurem al llarg d'aquest article.

Les fonts antigues

La relació del Montseny amb l'aigua ve de molt antic. Els primers assentaments humans es relacionen amb la presència d'aigua com a element del tot necessari per a garantir la subsistència. En el món antic l'ocupació de noves terres aptes pel conreu al Montseny suposà també la recerca i localització d'aigua. Els poblats de la cultura ibèrica, malgrat situar-se en turons, sempre es trobaven en llocs propers a brolladors o cursos d'aigua.

Amb la romanització els nous assentaments en viles i masos, entre els segles III i I aC, se situaren a les planes que voregen el Montseny, prop de les vies de comunicació, al peu de rius i rieres.

El nom d'Arbúcies ja s'esmenta els anys 862 i 886 en dos preceptes dels reis francs. La població es va originar al voltant de l'església de Sant Quirze, que fou

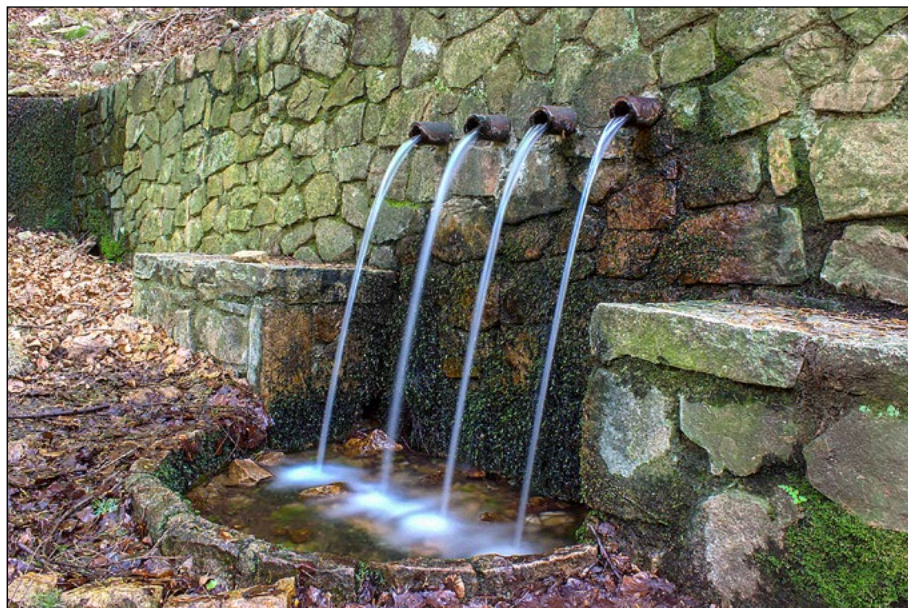

Figura 1. Els dolls abundants de la font de Maria Negra.

Foto A. Corella, 2017

consagrada l'any 923, i durant temps fou residència de la família vescomtal dels Cabrera. A Arbúcies la font del Ferro, amb data de 1602, pot considerar-se la més antiga. L'aigua de la font no té gust de ferro a pesar del que pot fer suposar el seu nom.

En la cultura antiga les fonts eren llocs sagrats i espais de salut. Aquesta bondat de les aigües era conseqüència de mites lligats als seus orígens. Les surgències naturals entre roques o coves, naixements de rius, brolladors naturals... es convertiren en santuaris de nimfes en el món antic. Les fonts amb dolls abundants estan relacionades amb aquestes llegendes, com en el cas d'Arbúcies la font de Maria Negra, també anomenada de l'Antiga Llarga.

Al Montseny aquestes fonts antigues, curatives en alguns casos, se situen als bassals del massís allà on el poblament es va establir a partir de la romanització. Amb les romans arribà també l'aigua canalitzada per a fonts i termes urbanes (*Aquae ductae i fistulae*). Els escrits de Vitruvi s'amplificaren en època medieval i un dels exemples més enginyosos que ha arribat fins a nosaltres, en l'àmbit d'Arbúcies, és el sistema de canalització, depuració i emmagatzematge d'aigua del castell de Montsoriu.

Figura 2. La font de la Beguda, en la configuració arquitectònica de la restauració de 1998.

Foto A. Corella, 2017

Les fonts i l'ocupació humana del Montseny

Des de fa més de mil anys la presència humana i les deus d'aigua del Montseny mantenen una relació intrínseca. En època medieval també és molt habitual trobar la presència de fonts en delimitacions de camps, masos o termes. Així, tenim la font del Vilar (1255), la d'Arenes de Cerdans (1309), la del Castell (1313) a Montsoriu, etc.

El recurs de l'aigua corrent i potable ha condicionat des de temps immemorials la ubicació del poblament. Podem trobar una font prop de cada masia arbucienca, com la font del Regàs, i la de Roters, prop de les runes del que havia estat l'antic mas.

Al Montseny la majoria d'esglésies i ermites tenen a prop un doll d'aigua, de la qual sovint prenen el nom. A Arbúcies tenim la font de Cerdans, annexada al temple romànic homònim prop del límit amb Viladrau.

La relació humana amb les fonts es fa visible també en la toponímia mil·lenària de la muntanya: Fontalba, Fontanilles, Fontinguells, Fontanelles, Fontica...

Al Montseny prenen rellevància les fonts de camí, com les que podem trobar a la pista d'en Garolera, en l'ascensió d'Arbúcies a Santa Fe, per exemple la font de Coll de Té, o la font del Conill. Altres se situen als camins històrics de muntanya, com la font de la Beguda a la carretera de Viladrau a Sant Marçal. La font actual en va substituir una altra amb aquesta mateixa denominació que era més propera

a Bordoriol, a la peça d'en Crous, i que va ser destruïda en fer-se la moderna carretera. En aquesta primitiva font, que era al peu de l'antic camí marçaler, hi havia un abeurador per animals, i d'aquí li venia el nom.

Trobem fonts a la majoria de caminois o dreceres que menaven a nuclis de població, camins de carboners i bosquerols, o de pastures. Les fonts sempre han anat paral·leles a l'ocupació i explotació humana de la muntanya, com a element indestriable de la relació de l'home amb el medi.

Les fonts i l'imaginari

Més enllà del patrimoni material, les fonts i la puresa de la seves aigües formen part de la nostra pròpia identitat cultural, en forma de llegendes o mites. Les creences a l'entorn de les fonts al Montseny consideren que és de mal averany rentar-se els peus o les parts vergonyoses a les fonts. Hom també creu que si s'escopia o orinava a una font, aquesta aigua es tornava beneïda pel dimoni. Les fonts també són punt de trobada d'éssers màgics i sovint malignes, com les bruixes de la font del Briançó, sota les Agudes, on es trobaven per fer caure pedra. Una altra llegenda diu que l'aigua d'aquesta font, una de les més bones i fresques d'Arbúcies, va a parar a Mallorca.

Per Sant Joan les paitides, fades d'aigua, surten esperitades i amb els seus cants sedueixen als bons homes de la muntanya. En altres casos, llegendes i contalles ens expliquen l'origen i la bondat de les aigües de les fonts.⁵ Al conjunt del Montseny tenim les llegendes de la font del Noi Gran de Viladrau o de la font Figuereta de Sant Esteve de Palautordera. A Arbúcies hi ha el lloc màgic de la font del Tragner, prop de can Riera al sot de la Pineda, un lloc misteriós tot recobert de molsa i amb el broc metàl·lic arran de terra, on l'aigua cau en una petita pica rodona natural. Sobre el broc envoltat de pedretes hi trobem la petita escriptura: "Font del Treginer - Restaurada 8-8-53".

Prop de les fonts han ocorregut fets històrics. El 13 de gener de 1714 el sometent d'Arbúcies, Espinelves, Sant Hilari i Viladrau va derrotar les tropes borbòniques als penyals del Grau d'en Sala, entre la font dels Vinyets i la font de les Pipes. Des d'aleshores hi ha la dita "Gent d'Arbúcies, gent d'astúcies, matavalons!".⁶

Les fonts dels primers excursionistes i estiuejants

El Montseny va seduir els primers excursionistes de la Renaixença des del darrer terç del segle XIX. Els novells excursionistes esportius i científics provinents de la burgesia barcelonina seguiren les passes de la guia pionera d'Artur Osona (1879) i ben aviat esdevindrien turistes o estiuejants. Osona, soci del Centre Excursionista

5 *Les llegendes de les...*, p. 173-183.

6 *A peu pel Montseny...*, p.76.

de Catalunya, dóna rellevància a les fonts del Montseny “d’aigua, abundosa, rica y fresca”.⁷ En la seva primerenca guia excursionista esmenta 22 de les fonts més representatives del massís. També el canonge Jaume Almera parla el 1884 de les fonts del Montseny.⁸

Els atractius del paisatge de la muntanya feren aparèixer ben aviat hostals, fondes i hotels per allotjar aquests primers viatgers. A la vall de Santa Fe s’instaurà un dels primers centres turístics no urbans del Montseny per a la burgesia barcelonina, que cercava la bondat de les aigües i del clima de la muntanya. Però serà Arbúcies una de les viles més agraciades amb aquests primigenis excursionistes.⁹

Molts d’aquests nous racons i petites deus d’aigua foren adequades a l’estil de la moda arquitectònica de l’època, cercant l’ideari de passeig noucentista i quedaren plasmades, a partir de la dècada del 1920, en les fotografies dels *postalers* que es comerciaven com a record.¹⁰ A Arbúcies d’entre les fonts més freqüentades pels estiuejants del segle xx destaca la font del Passeig del Montseny, al bell mig del passeig homònim, ubicada a la riba esquerra de la riera on tants cops el cèlebre Santiago Rusiñol passà tardes pintant la verdor del paisatge i l’aigua en moviment. Altres fonts antigues es van refer seguint l’estil modernista, com la font d’en Bosch, que podem trobar actualment a la placeta entre el carrer Sant Jaume i el carrer Major, tot i que el seu lloc original era al carrer del Sorrall davant del carrer Vicenç Bosch.¹¹

Les fonts i la salut

Les persones estem fetes d’aigua, per aquest motiu cal ingerir líquid per viure i també cal que tingui propietats reparadores. L’aigua mineral és aquella que prové d’una deu que, a més de ser potable, té característiques especials de composició que li donen un gust diferent i la fan apta per a dietes o accions terapèutiques.

A l’època grecoromana era molt habitual l’ús d’aigües termals però aquesta tradició s’anà perdent i no fou fins al segle XVIII, i especialment al llarg del segle XIX, que hi hagué una recuperació del culte a la higiene i a l’aspecte medicinal de les aigües termals. Arbúcies també es posiciona com una vila amb aigües minero-medicinals i, segons escriu Ricard Cortada el 1890, “*esta población reúne todas las condiciones para ser preferida*”.¹² En els balnearis es duia una vida de repòs, d’atenció a la salut, de tertúlia i de tracte social allunyat de la vida quotidiana. Estava asso-

7 *Excursió a la muntanya de Montseny per...*, p. 14.

8 *Excursió al Montseny: Descripció física...*, p.151-176.

9 *Arbúcies vista pels primers...*, p.155-160.

10 *Postals del Montseny i Postals del Montseny 2*

11 Vicenç Bosch fou un acabat estiuejant arbuencienc, propietari de la destil·leria badalonina que avui en dia encara produeix el preuat i famós “Anís del Mono”.

12 *Breve reseña de las aguas...*

ciat a un prestigi cultural i social. Els anys de la Guerra civil alguns dels balnearis montsenyencs esdevingueren centres hospitalaris i d'acollida de refugiats.

La Garriga és la capital de les aigües termals dins l'àmbit del Parc Natural del Montseny, però molt properes també tenim les aigües termals de Tona i Sant Hilari Sacalm. Arbúcies va gaudir molt de temps d'una colònia d'estiuejants que es feien portar les aigües de Sant Hilari i que podien rebre l'aigua de la Font Picant a les 5 del matí per tan sols 25 cèntims.¹³

Tenim constància de diverses fonts ferruginoses al Montseny, a Gualba i a Viladrau per exemple, i a Arbúcies de l'antiquíssima font del Ferro. Moltes de les fonts curatives foren promocionades pels mateixos metges que encomiaven la ingesta de les seves aigües. De la mateixa manera que el doctor Grabulosa recomanava als seus adinerats pacients de beure les aigües de Sant Hilari, el doctor Carulla primer, i després el doctor Ariet, recomanaren d'hostatjar-se a Viladrau per gaudir d'un ambient sa i de les aigües de la vila. També tenien molta fama de ser bones per a la salut les fonts de la vall de Santa Fe, i entre elles, una de les que tenia més bona premsa era la Font Nova (1905), de la qual es deia "Font Nova y la millor".

Les fontades i els aplecs a les fonts del Montseny

Les fonts han estat tradicionalment espai de gaudi i trobada, ja que les caloroses tardes d'estiu la font proporcionava un recer a l'ombra i aigua fresca als vilatans. Des dels primers excursionistes i estiuejants del Noucentisme fins a la primera meitat del segle XX la gent celebrava fontades amb esmorzars i berenars, aplecs i tornabodes de Festa Major amb ball de flabiol a l'entorn de les fonts de més anomenada.¹⁴

Fonts antigues es redissenyen seguint els nous estils arquitectònics i esdevenen inspiració per a literats. Ben aviat algunes d'aquestes fonts es dedicaren a escriptors i poetes. Com a Arbúcies la font de Ramon Ferrer i Montplet, escriptor local conegut popularment com "Mon Milda". A la font que el commemora, situada en un raconet del parc del Sot del Palau, a tocar de la llera dreta del torrent homònim, al capdamunt del frontal hi ha una llosa de pedra amb un fragment gravat d'un poema seu:

*Cançonera i dolça,
salta enmig de molsa,
té el blau somnolent
i el dring de l'argent.*

13 Ho explica Antoni Massó en un opuscle publicat al volum VIII de les memòries de l'ACEC, en què narra la seva estada a Arbúcies amb una dotzena de socis de l'ACEC el 23 de març de 1884.

14 *Músics de flabiol i...*

Mereix un esment especial l'activitat d'arranjament de fonts duta a terme des de l'Aplec del Matagalls, en què cada any des del 1950 s'inaugura o es restaura una font a la muntanya.¹⁵ En tenim quasi una cinquantena d'exemples repartits al voltant del Matagalls, i a l'àmbit d'Arbúcies la font del Salt del Boc i la de Fontalegre.¹⁶

La religiositat també es manifestava a l'entorn de les fonts de camí. En els vots de poble a Sant Marçal i Sant Segimon les processons feien parades per esmorzar o resar prop de les fonts. A Arbúcies la devoció religiosa es revela en fonts dedicades a sants patrons com la font de Sant Joan, emplaçada en una petita pista forestal de desembosc que surt del camí principal que baixa del Convent a Coll de Tè;¹⁷ o la font del Sagrat Cor, situada al sud-oest del nucli urbà d'Arbúcies, al final d'una esplanada del carrer del Turó del Campament, a l'urbanització Sector Sud, coneguda popularment com Sagrat Cor.¹⁸ Hi ha constància de l'existència de la font almenys des de 1602, tot i que potser no amb aquest nom, ni tampoc amb la forma actual.

Les fonts perdudes del Montseny

Al Montseny encara avui dia en alguns casos les fonts són bàsiques per garantir el subministrament a petites poblacions, però en d'altres les deus d'aigua s'han perdut, han desaparegut per l'acció humana o resten oblidades a la muntanya.

De vegades, les fonts es perden perquè són canalitzades cap als masos propers per aprofitar l'aigua per a les tasques agrícoles, com en el cas de la font de l'Olivar, just al sot de Pla de Xifra, sota la casa que porta el mateix nom. En altres casos trobem fonts assecades com a conseqüència de moviments subterranis de l'aigua, o bé per causes de pluviometria associades al canvi ambiental, com la font del Rost, entre el Buxaus i la vall del Vidal; i la font dels Àngels, desapareguda segons el propietari de can Pugetó.

Algunes fonts estan a tanta altitud que quasi no tenen recorregut subterrani, el que fa que ragin de forma discontinua i s'acabin perdent, com ha passat amb la font de la Pinassa, propera a Coll de Revell. D'altres potser existeixen, però els autors d'aquest article no les han sabut trobar, ni tampoc ningú que ens hi pogués dur, com ara les fonts dels Arimells, d'en Boet, d'en Crous, dels Alarçons...

15 *Matagalls, la Muntanya i...*, p.17-18

16 *Matagalls, la Muntanya i...*, p.77 i 59

17 fou aixecada a començaments dels anys setanta per Emili Garolera.

18 A Arbúcies sempre hi ha hagut devoció pel Sagrat Cor. L'arbucienc Josep Maria Pons Frigola va prometre que si sortia amb vida del vaixell-presó Uruguai, amarrat al port de Barcelona durant la Guerra Civil, posaria una imatge del Sagrat Cor al cim del Turó del Campament. Va morir abans de fer-ho però el 1962 l'escultura hi fou col·locada.

La nova indústria de l'aigua i les fonts

L'home al llarg del temps ha establert una relació de dependència i també de domini envers l'aigua. L'aprovisionament d'aigua de les fonts i la seva comercialització en són un bon exemple. La modernitat i la concentració humana a les ciutats va obrir un nou mercat per a la venda d'aigua mineral embotellada. Al massís del Montseny, des del darrer quart del segle XIX, apareix una altra forma d'explotació de les fonts naturals: les noves indústries embotelladores d'aigua natural.

Una de les primeres deus d'aigua analitzades químicament per al consum fou la font del Regàs. El 1887 l'aigua de les Fontiques va ser catalogada de mineromedicinal natural, d'una composició mineral equilibrada, apte per a les dietes pobres en sodi. Rebatejada com a *Manantial Reina Regente*, s'inaugurà el 3 de juliol de 1890. En un principi s'emplenaven les garrafes de vidre a mà de la font estant i no és fins a la dècada del 1960 que l'embotelladora començà a funcionar d'una manera industrial. L'any 1973 es va crear l'empresa Font del Regàs SA i es va edificar una nova planta embotelladora al costat de l'anterior.

A partir de la segona meitat del segle XX, altres fonts d'Arbúcies també embotellaven l'aigua de forma manual en garrafes per a ser transportades fins a la ciutat de Barcelona com la font de les Pipes (1958-59), la font de Coll de Te i la font del Pla de les Arenes (1957), més endavant convertida en Fontdor SA (1971).¹⁹

L'eclosió de la indústria de l'aigua envasada al Montseny s'inicia en el darrer quart del segle XX. Així, Fontalegre es va convertir en la planta embotelladora Aigua de Viladrau l'any 1968.²⁰ Font Agudes fou fundada el 1972 a Arbúcies i extreu l'aigua de la primitiva font dels Avellaners.

Segons l'Associació Catalana d'Envasadors d'Aigua el 80% de la producció a Catalunya procedeix del Montseny.²¹ La majoria de les envasadores d'aigua es concentren a la conca de la Tordera i fora dels límits del parc natural.²² Sorprenentment encara avui dia les aigües subterrànies es consideren legalment com un recurs miner (Llei de 22/1973) i no pas com un recurs natural.

Espais patrimonials a redós de les fonts

La gran majoria de fonts del Montseny són construïdes. Aquestes són les més ben conservades i també les més freqüentades, ja sigui per excursionistes, *garrafaires* o veïns. Cada veïnat, llogaret o poble del Montseny té les seves fonts més estimades,

19 També anomenada inicialment Font Sant Hilari o Fontiques d'Aigua Bona. Des del 1989 aquesta planta embotelladora forma part del grup Vichy Catalan.

20 Tot i el nom Aigua de Viladrau, la font i la planta es troben al municipi d'Arbúcies. Actualment pertany al grup Nestlé Waters, que també embotella la marca paneuropea "Los Abetos"

21 En total s'extreuen 1.500 milions de litres l'any, quantitat que suposa el 27% del total de litres envasats al conjunt d'Espanya. L'Associació Catalana d'Envasadors d'Aigua agrupa a 25 empreses que representen el 100% de l'activitat a Catalunya.

22 *El Parc Natural del Montseny. Anàlisi del...*, p. 30-45.

Figura 3. La històrica font de Coll de Te.

Foto A. Corella, 2017

aquelles que representen un espai patrimonial propi i identitari. A vegades són fonts que trobem en camins històrics com la font de can Pairana, en un indret idíl·lic on es pot gaudir de la tranquil·litat i la pau de la natura.²³ Es tracta d'una font boscana a la qual s'accedeix des de la pista que puja a Santa Fe des d'Arbúcies, aproximadament a uns 600 m. després del camp de futbol municipal. Les fonts construïdes del Montseny presenten construccions fermes, on el valor natural de l'entorn es combina amb aspectes culturals.

Altres fonts són de caire urbà i, malgrat haver perdut la deu d'aigua natural i estar connectades a la xarxa municipal, mantenen un interès arquitectònic o històric. La font del Bon Humor és una de les sis fonts de bomba que hi ha a Arbúcies que des del 1908 permeten l'extracció per bombeig manual de l'aigua dels pous de carrer. Altres sortidors d'aquestes característiques són la font de can Mero, o la font de can Palau.

A les places majors o als carrers principals del pobles del Montseny no hi pot faltar mai una font. A Arbúcies les fonts del carrer de Damunt, o del carrer de la Pietat, compleixen aquest valor segur al centre de les viles. La font del carrer de la Pietat és situada enfront del número 39 d'aquest vial de la vila, al marge esquerre

²³ *El Montseny. 51 passejades...*, p. 39.

Figura 4. La font de Can Palau, exemple de font de bomba.

Foto A. Corella, 2017

de la riera d'Arbúcies, en una configuració ideal per convertir-se en un fantàstic mirador del poble amb les muntanyes com a teló de fons.

Altres fonts estan íntimament lligades a les tradicions locals, com la font de can Quadres d'Arbúcies, on era tradició el dimarts de Festa Major de fer la Tornaboda al costat de la riera i a l'ombra dels plàtans.

Diagnosi ambiental de les fonts del Montseny

En l'estructura geològica del Montseny predominen materials silícis. Les licorínies silúriques, juntament amb el granit, formen el substrat geològic més important, d'on que les aigües que hi circulen siguin molt poc mineralitzades en comparació amb sòls calcaris. Aquest fet, juntament amb una activitats humanes poc invasives en les àrees supraforestals del Montseny, ha fet que en general les fonts mantinguin un estat ambiental bo, com la font de la Canaleta, al sud-oest del nucli urbà d'Arbúcies, a tocar el PR C-204 que puja a Santa Fe a l'alçada del Turó d'en Pistola, molt a prop de la casa de can Pla; el paratge on està situada la font es verd per arreu, ple de falgueres i heures, i entapissat de fulles al terra. No obstant això, es pot observar com els dolls van minvant per captacions o per disminució dels nivells dels aquífers. N'és un exemple com costa de veure rajar la font de la Bassa de les Eugues, situada a prop del camí de pujada a Santa Maria de Lliors des d'Arbúcies, a la cua d'aquesta bassa que ocupa el Sot de la Timbarra.

Malgrat el valor mediambiental i patrimonial intrínsec de les fonts del Montseny, no ha estat fins els darrers anys que han aparegut els primers estudis científics de diagnosi. Una primera recopilació la van realitzar Joan Lopez i Antoni Bombi al 1992 referit a les fonts de la vall de Santa Fe.²⁴ Deu anys més tard Josep M. Carmona, Manel Viladevall i Xavier Font relacionaren les característiques químiques de les aigües subterrànies del Montseny i el seu context geològic.²⁵ També Josep M. Carmona, amb un equip de la Facultat de Geologia de la UB, va estudiar les característiques hidrogeoquímiques de les aigües subterrànies i superficials del Montseny.²⁶

L'any 2003 Gallart i altres desenvolupen un mètode sistemàtic d'obtenció de dades fisicoquímiques, biològiques i històric-cultural, aplicat a 56 fonts del Montseny per fer una diagnosi i propostes de millora del seu estat.²⁷ Altres associacions com el Grup de Defensa del Ter també duen a terme anàlisis anuals de les característiques fisicoquímiques d'algunes fonts montsenyenes de la conca del riu Ter. Darrerament es realitzen estudis sistemàtics de paràmetres mineralògics de 100 fonts del Montseny nord²⁸ i de més d'una cinquantena del Montseny oest.²⁹ Es troba a faltar un estudi d'aquests mateixos valors mineralògics de l'àmbit del Montseny llewantí, centrat sobretot a Arbúcies.

Conclusions

La font fa l'aigua abastable per al consum humà. Els entorns propers a les fonts del Montseny presenten ambients naturals més o menys alterats per accions antròpiques. A les fagedes, per exemple, les fonts solen estar més integrades al medi natural, amb espècies típiques d'entorns humits. En canvi, a les fonts amb més freqüentació (accés a peu de pista, senyalització...) els valors ambientals han estat relegats en favor de l'aprofitament antròpic. El patrimoni natural i humà de les fonts del Montseny és un clar exemple de la relació intrínseca entre ambdós factors, i a Arbúcies n'hi ha diversos exemples.

Algunes actuacions urbanístiques o la construcció d'infraestructures han comportat la desaparició de moltes fonts històriques. Constituïen un valor que calia haver mantingut per raons culturals, però també per la càrrega simbòlica i pel fet de formar part del paisatge, en una societat actual cada vegada més urbana que necessita les fonts com element harmònic en un entorn de tranquil·litat.

24 *Les fonts de la vall...*, p. 159-187.

25 *Característiques químiques de les aigües subterrànies...*, p. 105-108.

26 *Característiques hidrogeoquímiques de les aigües subterrànies...*

27 *Diagnosi ambiental i historicocultural de...* p. 53-57.

28 *Anàlisis mineralògiques de les fonts del...* p. 693-719.

29 Treball en fase de publicació. Consultable en: www.google.com/maps/d/viewer?mid=1TyPB0pHAeaN3YgddaqvMbuCLpG8&ll=41.78366626718336%2C2.258210616302449&z=13

Les fonts són un element del patrimoni social, cultural i natural destacat en el territori del Montseny en general, i d'Arbúcies en particular, on en tenim més d'un centenar d'identificades. És per aquest motiu que cal donar-les a conèixer i s'han de preservar i controlar periòdicament la qualitat de les aigües, per assegurar que les properes generacions en puguin gaudir. Cal preservar el que podem anomenar "cultura de la font": els costums i els hàbits que es duen a terme a redós de les fonts. L'estudi de les tradicions, les llegendes, la història i l'anàlisi de l'aigua de cada una de les fonts permetrà afavorir i impulsar la conservació d'aquestes deus d'aigua. Conservar les nostres fonts, en la societat de les presses i de l'aigua envasada, és una feina heroica i necessària, una tasca de tots. Recuperem el gaudi de les fonts! Recuperem el patrimoni d'Arbúcies!

Bibliografia

- ALBESA, C. (1990). *Postals del Montseny*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ALBESA, C. (1996). *Postals del Montseny 2*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ALBESA, C. (2015). "Arbúcies vista pels primers excursionistes", *Monografies del Montseny*, 30.
- ALMERA, J. (1884). "Excursió al Montseny: Descripció física de la muntanya". *La Veu del Montserrat*. Any VII.
- Associació Catalana d'Envasadors d'Aigua. *Aigües minerals de Catalunya*. URL: <<https://aiguesmineralsdecatalunya.org/>> [consulta: gener 2018].
- BOADA, M. (1992). *Llegendes del Montseny*. Girona: Carles Vallès.
- BOADA, M. (2003). "Introducció". En: Ll. Pagespetit. *111 fonts del Montseny i molts indrets per descobrir*. Sant Vicenç de Castellet: Farell.
- CARMONA, J. M., X. FONT i M. VILADEVALL (2002). "Relació entre les característiques químiques de les aigües subterrànies del Montseny i el seu context geològic". V *Trobada d'Estudiosos del Montseny*: Diputació de Barcelona. URL: <http://cataleg.parcs.diba.cat/documents_diba/p03d002.pdf> [consulta: gener 2018].
- CARMONA, J. M., X. FONT, E. BISBAL i A. CASAS (2002) "Característiques hidrogeoquímiques de les aigües subterrànies i superficials del Montseny". V *Trobada d'Estudiosos del Montseny*. Monografies, 33.
- CORTADA, R. (1890). *Breve reseña de las aguas minero-medicinales de Arbucias*. Barcelona: Impr. de Pedro de Ortega.
- FARRERAS, M. (1929). *El Montseny, su presente y su porvenir*. Barcelona: Ed. Garrofé.
- FARRERONS, O. (2017). *Matagalls, la Muntanya i l'Aplec*. Sant Vicenç de Castellet: Farell (Llibres de Muntanya, 48).
- FARRERONS, O. i Ll. PAGESPETIT (2016). *El Montseny. 51 passejades per descobrir*. Sant Vicenç de Castellet: Farell (Llibres de Muntanya, 44).
- FARRERONS, O. i F. PRAT (2017). "Anàlisi mineralògiques de les fonts del Montseny nord", *Ausa*, 178.
- FONT, G. (2014). *A peu pel Montseny oriental*. Girona: Diputació de Girona.
- GALLART, M., N. Jiménez, V. Montijano, M. Olivé i A. Ros (2003). *Diagnosi ambiental i historicocultural de les fonts més representatives del Parc Natural del Montseny*. Diputa-

- ció de Barcelona. URL: <http://cataleg.parcs.diba.cat/documents_diba/p03d098.pdf> [consulta: gener 2018].
- GONZÀLEZ, I., P. LA CERA, M. VALERO, À. VICO i M. VIÑAS (2003). *El Parc Natural del Montseny. Anàlisi del medi natural i gestió de l'aigua. El cas de les plantes embotelladores*. Universitat Autònoma de Barcelona. URL: <http://81.47.175.201/montseny/attachments/article/31/plantes_embotelladores.pdf> [consulta: gener 2018].
- LÓPEZ CORTIJO, J. i A. BOMBÍ (1991). “Les fonts de la vall de Santa Fe”, *Monografies del Montseny*, 6.
- MITJANS, R. i T. SOLER (1993). *Músics de flabiol i bombo*. Barcelona: Alta Fulla.
- OSONA, A. (1879). *Excursió a la muntanya de Montseny per un propietari de la vila de Breda*. Barcelona: Impremta Barcelonesa.
- PAGESPETIT, LL. (2003). *111 font del Montseny*. Sant Vicenç de Castellet: Farell. (Llibres de Muntanya, 5).
- PANAREDA, J. M. (2007). *Descobrim el Montseny*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- PRAT, F. i O. FARRERONS (2017). “Análisis de parámetros fisicoquímicos de aguas de 100 fuentes naturales del Montseny norte”. *Tecnoaqua*. Vol. 25; Núm. mayo-junio 2017. Infoedita Comunicación Profesional.
- RENAU, X. (2001). “Les llegendes de les dones d'aigua”. *Monografies del Montseny*, 16.
- ROMA, F. (1996). *Història social de l'excursionisme català. Dels orígens a 1936*. Vilassar de Mar: Oikos-Tau.